

Parlaq bir gələcək üçün, çiçəklənən millət üçün,
düşünərək yaşayanlar üçün, səsi dünyaya yayılacaq
bir gənclik üçün, **ışıqlı sabahlar üçün**, xoşbəxt bir ailə
üçün, sevincli qəlblər üçün, gülən üzlər üçün,
həyat səhifələrimizi parlaq imza sahiblərinin
qələmi ilə yazmaq üçün

parlaq imzalar

Kitabın sahibi: _____

Oxu tarixi: _____

ANAM VƏ HƏYATIN MƏNASI

psixoterapiya hekayələri

İRVIN YALOM

İngilis dilindən tərcümə:

Svetlana Turan

Buraxılışa məsul: Nurman TARIQ
Tərcüməçi: Svetlana TURAN
Redaktor: Toğrul MUSAYEV
Korrektor: Turac ELDARQIZI
Yekun oxunuş: Zülfü XƏLİLOV
Bədii və texniki tərtibat: İsmayıl SÜLEYMANLI
Üz qabığının dizaynı: Azər ƏSGƏRZADƏ

Irvin David Yalom
MOMMA AND THE MEANING OF LIFE (*Tales of Psychotherapy*)

İrvin David Yalom
ANAM VƏ HƏYATIN MƏNASI (*psixoterapiya hekayələri*)

Bakı, "MONO" nəşriyyatı – 2020, 392 səh.

© Irvin D. Yalom / 1999

© Parlaq İmzalar MMC / 2019

Kitab "Sandra Dijkstra Literary Agency" vasitəsi ilə İrvin Yalomla bağlanmış müqavilə əsasında nəşr olunur. Kitabın Azərbaycan dilində nəşr hüququ "Parlaq İmzalar" Nəşriyyatına məxsusdur. Bütün hüquqları qorunur. İcazəsiz olaraq hər hansı vasitə ilə nəşri yayımlanması qadağandır.

MONO – Parlaq İmzalar MMC-yə məxsus markadır.

ISBN: 978-9952-5255-2-6

MONO nəşriyyatı – 1
Psixologiya seriyası – 1

www.parlaqimzalar.az
mono@parlaqimzalar.az

  monokitab
0552597259 / 0559697259

Mətbəə: Nurlar NPM
Çap tarixi: 23.01.2020
Sifariş: 001(03)/20

İrvin Yalom 1931-ci il iyunun 13-də Vaşinqtonda anadan olub. İrvin orta məktəbi bitirdikdən sonra Corc Vaşinqton Universitetinə daxil olub. Təhsilini Boston Universitetinin Tibb məktəbində davam etdirib. Daha sonra hərbi xidmətə yollanıb. 1963-cü ildən bu günə qədər Yalom Stənford Universitetində çalışır. Həmin universitetin professoru olan Yalom hal-hazırda psixiatr və psixoterapevt kimi fəaliyyət göstərir.

İrvin Yalom humanist psixologiyanın bir qolu olan ekzistensial psixologiyanın nümayəndəsidir. O, dünyaca məşhur “Nitsşe ağlayanda”, “Anam və həyatın mənası”, “Ekzistensial psixoterapiya” və bu kimi bir çox bədii və elmi-populyar əsərlərin müəllifidir.

88 yaşlı dünya şöhrətli psixoloq hazırda yoldaşı və 4 övladı ilə birlikdə Amerikada yaşayır.

Svetlana Turan 1983-cü il oktyabrın 19-da anadan olub. 2000-ci ildə ADU-nun İngilis dili filologiyası fakültəsinə daxil olub və 2004-cü ildə elə həmin universitetdə İngiltərə və Amerika ədəbiyyatı üzrə magistr təhsili alıb.

Ümumilikdə ingilis, rus və türk dillərindən 27 kitab və 120 hekayə tərcümə edib. Həmçinin “Sol ayağım”, “Mələlə mənəm”, “Elcernon üçün güllər”, “Gecə vaxtı itin müəmmalı ölümü” kimi məşhur kitabları Azərbaycan dilinə çevirib.

Mündəricat

1. Anam və həyatın mənası _____	9
2. Paula ilə səyahətlər _____	29
3. Cənub rahatlığı _____	87
4. Kədərin müalicəsində	
yeddi təkmilləşdirilmiş dərs _____	133
Birinci dərs: İlk yuxu _____	136
İkinci dərs: Nəslərdən ibarət divar _____	145
Üçüncü dərs: Kədərdən doğan qəzəb _____	157
Dördüncü dərs: Qara palçıq _____	173
Beşinci dərs: Şüur, yoxsa xəyanət? _____	182
Altıncı dərs: Zəngin kimin üçün çaldığını soruşma _____	200
Yeddinci dərs: Vidalaşma _____	217
5. İkiqat ifşa _____	239
6. Macar pişiyinin lənəti _____	307
“Perennial” nəşriyyatı üçün sözardı _____	375
Müəllifdən _____	387
Minnətdarlıq _____	389

~ 1 ~

Anam və həyatın mənası

Ala-toranlıq. Bəlkə də, ölürəm. Çarpayımı məşum silu-
etlər əhatə edib: kardioloji monitorlar, oksigen balonları,
içindəki maye vena daxilinə damcılayan şüşələr, spiralvari
kauçuk borular – ölümün bağırsaqları. Gözlərimi yumar-
raq zülmətə qərq oluram.

Lakin sonra çarpayımından yerə atılaraq xəstəxana pala-
tasından qurtulur və özümü uzun illər bundan öncə yay
aylarında həftəsonlarımı keçirdiyim parlaq günəşin al şə-
fəqlərini saçdığı Qlen-Eko əyləncə parkına atıram. Orada
karuseldə səslənən musiqini eşidirəm. Yapışqan popkorn-
ların və almaların nəm, karamelli ətrini içimə çəkirəm.
Qaymaqlı dondurma satan “Ağ ayı” köşkünün, amerikan
sürət qatarının, ya da Şeytan çarxının yanında ayaq sax-
lamadan “Qorxu tunel”inə bilet almaq üçün növbəyə
dururam. Ödənişi etdikdən sonra növbəti vaqonet tindən
burulub şaqqıltı ilə düz mənim qarşımda dayanır. Vaqo-
netə mindikdən və təhlükəsizlik dəmirini aşağı saldıqdan
sonra ətrafıma son dəfə nəzər salıram. Elə həmin andaca

izləyicilərdən ibarət kiçik bir qrupun tən ortasında onu görürəm.

Əllərimi qaldırıb yelləməyə başlayıram və hər kəsin eşidəcəyi uca səslə qışqırıram:

– Ana! Ana! – elə həmin an vaqonet yerindən tərپənir və qoşa qapıya dəyir. Qoşa qapı qara boşluğa açılır. Bacardığım qədər geriye çəkilirəm və qaranlığın məni udmasından əvvəl yenidən qışqırıram:

– Ana! Görürsən, ana? Görürsən?

Hətta başımı yastıqdan qaldırıb yuxunun təsirindən çıxmağa çalışsam da, “Görürsən, ana? Görürsən?” sözləri boğazımda ilişib qalıb.

Anam torpağın iki metr aşağısındadır. O artıq on ildir ki, Vaşinqton şəhərinin kənarında yerləşən Anakostiya qəbiristanlığında sadə pəlid tabutda basdırılıb. Hazırda ondan nə qalıb? Yəqin ki, tək-cə sümüklər. Heç şübhəsiz ki, mikroblar onun ətinin hər parçasını yeyib bitiriblər. Bəlkə, nazik çal saçlarından bir-iki tel qalıb. Bəlkə, bud və baldır sümükləri kimi iri sümüklərin ucundakı qığırdağın müəyyən hissəsi qalıb. Hə, bir də üzük var. Onların dünyanın o başındakı bir rus kəndindən təyyarənin üçüncü sinif bileti ilə Nyu-Yorka gəlişindən qısa müddət sonra atamın Hester küçəsindən aldığı nazik, gümüş işləməli nişan üzüyü anamın sümükləri arasında olmalıdır.

Bəli, uzun müddət keçmişdi. On il. O, canını tapşırılmış və çürümüşdü. Anamdan saç, qığırdaq, sümüklər, bir ədəd gümüş işləməli üzükdən, bir də xatirələrim ilə yuxularımda üzə çıxan surətindən başqa heç nə qalmamışdı.

Nəyə görə yuxumda anama əl edirdim? İllərdir ki, ki-məsə əl etmirəm. Bunun üstündən neçə il keçib? Bəlkə

də, on illər. Bəlkə də, bu, üstündən yarım əsrdən də çox vaxt keçmiş o günortaçağı baş vermişdi. Mənim səkkiz yaşım vardı və anam məni atamın dükanından bir tin o tərəfdə yerləşən “*Silvan*” kinoteatrına aparmışdı. Orada xeyli sayda boş yer olsa da, anam özünə qonşuluqdakı xuliqanlardan biri olan və məndən bir yaş böyük oğlanın yanındakı oturacaqda yer etmişdi.

– Bu yer tutulub, xanım, – oğlan qışqırmışdı.

– Hə, hə! Tutulub! – anam yerini rahatlaya-rahatlaya saymazyanaya cavab vermişdi. – Gör *bu* nə qədər böyüyüb ki, hələ bir yer də saxlayır! – o, yanındakıların eşidə biləcəyi səs tonu ilə demişdi.

Mən tünd-qırmızı, velvet parçalı oturacağın içində yumaq kimi bükülüb gözdən itməyə çalışmışdım. Zalda işıqlar sönəndən sonra bütün cəsarətimi toplayıb başımı yavaş-yavaş arxaya çevirmişdim. Həmin oğlan bu dəfə öz dostu ilə birlikdə bizdən bir neçə sıra arxada oturmuşdu. Mən elə də bilirdim, onlar mənə göz ağartmış və barmaqları ilə göstərmişdilər. Oğlanlardan biri yumruğunu mənə tərəf yelləyib dodaqlarını səssizcə tərپətmişdi:

– Sən baxarsan!

Anam “*Silvan*” kinoteatrını burnumdan gətirmişdi. İndi ora düşmənin ərazisi idi. Ən azı, günün günortaçağı ora ayaq basa bilməzdim. Şənbə günləri verilən “*Bak Rocers*”, “*Bətmən*”, “*Yaşıl eşşəkansı*”, “*Fantom*” kimi çoxseriyalı filmləri ardıcıl olaraq izləmək istəyirdimsə, zala seans başladıqdan sonra daxil olmalı, yerimi qaranlıqda, özü də ən arxa cərgələrdə, həm də qapının mümkün qədər yaxınlığında tapmalı, film bitdikdə isə işıqlar yanmazdan əvvəl aradan əkilməli idim. Yaşadığım məhəllədə ən qorxunc

müsbət – *döyülmək* idi. Yumruqlamaq – təsəvvür etmək elə də çətin deyil, çənənin altına birini ilişdirirlər, vəssalam. Ya da şillələmək, təpikləmək və ya bıçaqlamaq – hamısı eyni zibildi. Lakin *döyülmək – İlahi*... Bu nə vaxt qurtaracaq? Səndən nəsə qalacaqımı? Məbada üstünə “döyülmüş” yarlığı vurula, ömür boyu bu damğadan qurtula bilməzsən.

Bəs anama əl eləməyimin səbəbi nədir? İllər boyu onunla düşmənçilik şəraitində yaşamışdım, bəs indi nəyə görə ona əl edirdim? O, şöhrətpərəst, hər kəsi idarə edən, bezdirən, şübhəcil, kinli, hədsiz tərs və inanılmaz dərəcədə cahil idi (lakin dərrakəli idi, bunu hətta mən də görə bilirdim). Anamla nə vaxtsa, hətta bir dəfə də olsun hansısa səmimi anı paylaşdığımı xatırlamıram. Onunla heç vaxt fəxr etməmişəm, mənim anam olduğuna görə heç vaxt sevinməmişəm. Onun zəhərli dili var idi. Atam və bacımdan başqa istənilən adam haqqında acı-acı danışa bilirdi.

Mən atamın bacısı Hanna bibini, onun şirinliyini, bitib-tükənməyən istiliyini, hisə verilmiş kolbasanın xırçıldayan dilimləri arasına bükülmüş və qızardılmış sosiskalarını, heç kəsinki ilə müqayisə olunmayacaq ştrudelini¹ (amma onun reseptini heç vaxt əldə edə bilməyəcəyəm, çünki bibim oğlu onu mənə göndərmir, lakin bu başqa bir əhvalatdır) sevirdim. Hannanı ən çox bazar günləri sevirdim. Həmin gün onun Vaşinqtonda Neyvi-Yarddakı qastronom mağazası bağlı olurdu və o, pinbol aparatında pulsuz oyunlar qoşub mənə saatlarla oynamağa icazə verirdi. O daha çox bal yığmaqdan ötrü topların düşmə sürətini zəiflətmək üçün aparatın ön ayaqlarının altına qat-

---

¹ Ştrudel – şirniyyat növü; yumşaq xəmirdən və almadan hazırlanır. – Red.

lanmış kağız qoymağıma heç vaxt etiraz etmirdi. Hannanı çox sevməyim anamda baldızına qarşı kin yaratmışdı. Anam Hannanın kasıblığından, mağazada işləməyə ikrahla yanaşmasından, iş görə bilməməyindən, fərasətsiz erindən, qürur hissini olmamasından və kiminsə artıqlarını geyinməyə o dəqiqə razılıq verməsindən uzun-uzadı danışırdı.

Anamın ağzından horra tökülürdü, çünki şivəsi və idiş dilinin terminləri ingiliscəsini pis günə qoyurdu. O heç vaxt məktəbimdə keçirilən VMA¹-nın görüşlərinə, ya da valideyn iclasına gəlmirdi. İlahi, sənə çox şükür! Onu dostlarıma təqdim edəcəyimi düşünəndə təpəmdən tüstü çıxırdı. Mən anamla dalaşır, onun sözünə qulaq asmır, üstünə qışqırır, onu görəndə qaçırdım və nəhayət, gənclik dövrümdə onu daha dindirmədim.

Uşaqlıq dövrümün ən böyük tapmacası bu idi: “Atam onunla necə yola gedir?” Bazar səhərlərində atamla şahmat oynadığımız və onun musiqinin ritminə uyğun olaraq başını tərpətdiyi, valda səslənən rus və ya yəhudi mahnıları ilə birlikdə özünün də şən əhvali-ruhiyyədə oxuduğu o gözəl anları xatırlayıram. O səhərlərin ab-havası anamın yuxarı mərtəbədə: “Bəri baxın görün! Bəri baxın! Bəsdirin! Sizin əlinizdən hara gedim?! Musiqini də, səs-küyü də kəsin!” qışqırması ilə gec-tez pozulurdu. Atam heç bir söz demədən ayağa qalxar, fonoqrafı söndürər və sükut içində şahmat oyunumuzu davam etdirərdik. “Yalvarıram, ata, nə olar, heç olmasa, bu dəfə onun ağzının payını ver!” – deyə ürəyimdə o qədər dua etmişəm ki!

---

¹ VMA (Valideyn-müəllim assosiasiyası) – Amerika, Hindistan və digər ölkələrdə fəaliyyət göstərən rəsmi təşkilat – Red.

Bu halda, ona niyə əl edim ki? Bir ayağım gorda ikən ondan nəyə görə bunu soruşum: “Görürsən, ana?” Doğrudanmı – bu ehtimal belə məni dəli edir – mənim bütün həyatımın yeganə tamaşaçısı bu mənfur qadın olub? Bütün həyatım boyunca xilas yolumu axtarmışam, keçmişimdən – yaşadığım yerdən, təyyarənin üçüncü sinfindən, gettodan, taletdən,¹ ibadət mərasimlərindəki qara qabardın parçadan, ərzaq mağazasından qurtuluşu axtarmışam. Bütün həyatım boyunca azadlığa və irəliləyişə can atmışam. Yəni ola bilərmə ki, mən nə keçmişimdən, nə də anamdan qurtulmayım?

Sevimli, məlahətli, qayğıkeş anaları olan dostlarıma həsəd aparıram. Necə də qəribədir ki, onlar öz analarına bağlı deyil. Onlar analarına nə zəng edir, nə baş çəkir, nə analarını yuxularında görür, nə də haqqında tez-tez düşünlər. Halbuki mən anamın xəyalını gün ərzində bir neçə dəfə ağılımdan qovmalı oluram və hətta indi, yəni onun ölümündən on il sonra özümdən asılı olmayaraq, tez-tez telefona əl atıram ki, ona zəng vurum.

Düzdür, bunların hamısının səbəbini əqli olaraq dərk edirəm. Bu mövzuda mühazirələr oxumuşam. Pasiyentlərimə izah edirəm ki, pis rəftar görmüş uşaqlar adətən disfunkional ailələrindən² qopmaqda çətinlik çəkirlər, lakin yaxşı və sevgi dolu ailələrin uşaqları öz valideynlərindən daha rahat ayrılırlar. Hər şey bir yana, yaxşı bir valideynin vəzifəsi övladına evdən çıxıb getmək imkanı yaratmaq deyilmi?

---

¹ Talet – iudaizmdə ibadət zamanı başa taxılan dördbucaqlı örtük – Tərc.

² Disfunkional ailə – mütəmadi olaraq mübahisələr yaşanan, əksər hallarda valideynlərdən birinin uşağı incitdiyi, ənənəvi ailə modelindəki funksiyaların pozulması ilə müşayiət olunan ailə modeli – Red.

Bunu başa düşürəm, amma anamın hər gün mənə “baş çəkməsi” ürəyimcə deyil. Anamın beynimdəki çuxurlarda özünə yer etməsinə dözə bilmirəm və mən onu heç vaxt oradan çıxarda bilməyəcəyəm. Və ən əsası, ömrümün sonunda “Görürsən, ana?” sualını soruşmaq məcburiyyətində qaldığıma görə özümə nifrət edirəm.

Onun Vaşinqton şəhərində qaldığı qocalar evindəki böyük yumşaq kreslosu barədə düşünürəm. Bu kreslo onun mənzilinin giriş qapısının qabağını tuturdu, yanında isə yazdığım kitablardan hər birinin, ən azı, bir, bəzən də daha artıq nüsxəsi ilə dolub daşan iki masa var idi. Mənim bir düjün kitabım, onların əcnəbi dillərə tərcümə olunmuş nüsxələrindən ibarət daha iki düjün kitab, az qala, hər an dağılacaq vəziyyətdə dayanmışdı. Tez-tez iki-üç ballıq təkənla anamın öz yeganə oğlunun kitabları altında qalmasını təsəvvürümə gətirirdim.

Ona nə vaxt baş çəksəydim, görürdüm ki, qucağına mənim iki, ya da üç kitabımı qoyaraq həmin kresloda oturub. Anam onları yuxarı qaldıraraq ağırlığını ölçür, iyləyir və sığallayırdı, bir sözlə, oxumaqdan başqa hər şey edirdi. Artıq gözləri görmürdü. Lakin hətta görmə qabiliyyətini itirməmişdən əvvəl də anam onları başa düşə bilmirdi, çünki o, Amerika vətəndaşı olmaqdan ötrü aldığı qısamüddətli dərslərdən başqa heç bir təhsil almamışdı.

Mən yazıçıyam. Amma anam oxuya bilmir. Bununla belə, həyatımda gördüyüm işlərin mənasını anlamaq üçün ona üz tuturam. Bəs o mənim işlərimi necə qiymətləndirəcək? Kitablarımla ətri, ya da ağırlığına əsaslanaraq? Üz qabığının dizaynına, ya da yağlı teflon tavalarının hamar səthinə oxşayan sürüşkən üzünə görə? Anamın apardığım

təfərrüatlı araşdırmadan, zehnimə gələn ilhamlardan, dəqiq fikri, qəliz və gözəl cümləni ifadə etmək üçün apardıgım hərtərəfli axtarışdan heç vaxt xəbəri olmayıb.

Həyatın mənası nədir? Söhbət *mənim* həyatımın mənasından gedir. Anamın masasının üstünə qalaqlanmış və aşmaq üzrə olan kitabların hamısı bu cür suallara iddialı cavablarla doludur. “Hər şeydə məna axtaran, – mən yazmışam, – əslində isə, özlüyündə heç bir mənası olmayan, kainata atılmış bizim kimi varlıqlar bu narahatlığa tab gətirməliyik”. Sonra da nihilizmdən qaçmaq üçün izah etmişəm ki, biz bu iki tapşırığı yerinə yetirməliyik: əvvəlcə həyatı, yaşamağa dəyər bir fenomen kimi təqdim etməyə gücü çatan vacib bir konsepsiyanı kəşf, yaxud ixtira etməliyik. Sonra isə ixtira prosesini unutmağın bir yolunu tapmalı və özümüzü o vacib konsepsiyanı ixtira deyil, kəşf etdiyimizə, yəni onun “hansısa bir yerdə” müstəqil mövcudluğuna inandırmalıyıq.

Mən özümü elə göstərirəm ki, guya hər bir insanın seçimini mühakiməsiz-zadsız qəbul edirəm, amma ürəyimdə onları bürünc, gümüş və qızıl olaraq növlərə bölürəm. Bəzi insanlar bütün həyatı boyunca intiqam dolu zəfərə köklənir, bəziləri ümitsizliyə qapılır, yalnız sülh, sərbəstlik və ağrı-acıdan azad dünya barədə xəyal qurur; bəziləri öz həyatını müvəffəqiyyət, sərvət, güc və həqiqət qazanmağa həsr edir: digərləri isə özünü aşmaq, kiminsə və nəyinsə içində həll olmaq istəyirlər, bu ya sevdikləri şəxs, ya da ilahi varlıq ola bilər. Nəhayət, bəziləri isə həyatın mənasını yaradıcı müstəvidə öz istedad və bacarıqlarını ifadə etməkdə görürlər.

Nitsşe deyir: “Həqiqət tərəfindən məhv olmamaq üçün incəsənətə ehtiyacımız var”. Beləcə, mənim üçün qızıl yol

yaradıcılıqdır və bütün həyatımı, yaşadığım bütün təcrübəni, qurduğum bütün xəyalları korun-korun yanan bir kompost yığınınə çevirməklə, vaxtaşırı dünyaya yeni və gözəl bir şey gətirirəm.

Lakin yuxum bunun əksini deyir. O, iddia edir ki, mən bütün həyatımı tamamilə başqa bir məqsədə – ölmüş anamın təqdirini qazanmağa həsr etmişəm.

Bu yuxu məhkəmənin hökmünə bənzəyir: o qədər güclüdür ki, əhəmiyyət verməmək olmur, o qədər narahatedicidir ki, unutmaq olmur. Ancaq öyrənmişəm ki, yuxular nə anlaşılmaz, nə də sabitdir. Mən həyatım boyu yuxularla əlləşmişəm. Yuxuları əhliləşdirməyi, onları parçalara bölməyi, onları birləşdirməyi öyrənmişəm. Yuxularda gizlənməmiş sirləri tapmağın yolunu bilirəm.

Beləliklə, başımın yastığa düşməsinə imkan verərək yuxuya gedir və vaqonetlə məni “Qorxu tunel”inə aparən yuxuya yenidən qayıdırəm.

Vaqonet o qədər qəfil dayanır ki, dəmir barmaqlıqlara çırpılıram. Bir an sonra vaqonet öz yönünü dəyişir və hər iki tərəfə açılan qapılara doğru yavaş-yavaş gedərək, məni günəşli Qlen-Eko əyləncə parkına qaytarır.

– Ana, ana! – hər iki əlimi havada yellədən qışqırıram.
– Necədir, ana?

O, səsimi eşidir. Onun kütləni yara-yara, camaatı sağa-sola itələyə-itələyə özünə yol açdığını görürəm.

– Oyvin, bu nə sualdır?! – o, arabanın dəmir barmaqlıqlarını açaraq və məni çölə çıxararaq deyir.

Ona baxıram. O, əlli-altmış yaşındakı bir qadın kimi görünür, güclü və cüssəlidir. İçi dolu, üstü naxışlı, taxta qulplu zənbili zərrə qədər əziyyət çəkmədən daşıyır. O, ey-

bəcərdir, amma bunun fərqində deyil və çənəsini yuxarı qaldırıb elə şəstlə yeriyir ki, sanki çox gözəldir. Qollarının mənə tanış gələn qat-qat əti və dizlərinin üstünə qədər çəkilməmiş corabları gözümdən qaçmır. Anam məni ürək-dən və sulu-sulu öpür. Özümü elə göstərirəm, guya onu çox istəyirəm.

– Öhdəsindən yaxşı gəldin. Bundan artıq səndən nə istəyə bilərdim ki? Hələ bir o kitablarına bax. Mən səninlə qürur duyuram. Kaş atan burada olub səni görəydi.

– Öhdəsindən yaxşı gəldiyimi deyərkən nəyi nəzərdə tutursan, ana? Bunu haradan bilirsən? Axı mənim yazdıqlarımı oxuya bilmirsən. Sən ki görmürsən!

– Mənim də başım çıxır. Sən bu kitablara bir bax, – deyər o, zənbili açdı və oradan kitablarımdan ikisini çıxaraq onları nəzakətlə sıgallamağa başladı. – Böyük kitablar. Qəşəng kitablar.

Anamın kitablarını tutmasına əsəbiləşirəm.

– Əsas kitabların *içindəkidir*. Bəlkə də, onların içi cəfəngiyyatla doludur.

– Oyvin, *narishkeit*¹ – boş-boş danışma. Bu kitablar çox qəşəngdir!

– Ana, onları niyə həmişə üstündə gəzdirirsən, hətta Qlen-Ekoda da? Sən onları müqəddəsləşdirirsən. Elə düşünmürsən ki...

– Hamı səni tanıyır. Bütün dünya. Saç ustamın qızı deyir ki, sənin kitabların məktəbdə dərslikdir.

– Saç ustan? Əsas onun imtahanından keçməkdir, hə?

– Hamıya... Mən hamıya deyirəm. Niyə deməyim ki?

---

¹ Yəhudi dilində bu söz "axmaqlıq", "səfehlik" mənalarını verir. – Red.